

Rikedomar runt rinnande vatten

De ekonomiska värdena av en miljöanpassad vattenkraft

Med försättsbladets vackra bild försöker Sportfiskarna locka landsbygdsföretag att satsa på fritidsfiskeanläggningar. Förutsättningen för att detta skall lyckas är förstås att 10 000 – 12 000 dammen runt om i landet rivs ut så att kulturmiljöer försvinner. Med på båten finns även WWF, Naturskyddsföreningen och Älvräddarna.

Vackra bilder och ord kan naturligtvis få människor att gå i ledband och satsa såväl arbete och ekonomi på företaget då man förespeglas stora vinster i framtiden. Man har sett till att få starka naturbevarande organisationer som garanter för sanningshalten i rapporten. De får därmed räknas som delaktiga i bedrägeriet. Inte med en enda mening i det 43-sidiga dokumentet nämner man någonting om laxfiskarnas verkliga tillstånd.

Under ytan är det inte lika vackert som ovan den. Den nedre bilden beskriver verkligheten sådan den för närvarande är. Bilden är tagen nu i höst (2017) vid ett av de skånska vattendragen. Bilden visar en utlekt lax, fullständigt svampangripen som gått en långsam och plågsam död till mötes. Detta är inte enbart en skånsk företeelse utan något som förekommer i de flesta vattendragen som mynnar ut i Östersjön, från Torne älv till de skånska åarna. Man har upptäckt att många laxar är svampangripna redan när de vandrar upp i vattendragen. Leken förvärrar sjukdomen och till nedvandringen har angreppen ”blommat fullt ut.”

Svampangrepp är heller ingen ny företeelse även om den eskalerat de senare åren. Redan kring millennieskiftet fanns svampangripna laxar och havsöringar i mindre omfattning. Det var med andra ord inte okänt för fritidsfiskare när rapporten och locktonerna om vattendragens rikedomar skrevs, i försök att få landsbygdsföretag att satsa pengar i fritidsfiskenäringen.

I sina förelägganden mot dammägare framför länsstyrelserna att laxarna fördröjs i dammarna och att svampangreppen därför försvåras. Det stämmer inte eftersom samma sjukdomsförlopp förekommer även i vattendrag som inte är utbyggda. Det verkar istället som om sjukdomen påverkar fiskarnas vandringsinstinkt, då de söker sig till det lugnaste vattnet, där de ställer sig nära vattenytan så att endast ryggen syns och ibland stjärten syns ovanför vattenytan. De stannar kvar i den positionen så länge de orkar stå emot den svaga strömmen.

Fritidsfiskare och dess näring har anklagat fiskevattenägare för att de inte gjort något åt sjukdomen. Först år 2014, då besöksantalet och ekonomin visade neråtgående siffror, skickade Mörrums Kronolaxfiske sjuka fiskar till Statens Veterinärmedicinska Anstalt. De har ännu inte hittat någon orsak till sjukdomen, men säger i ett uttalande; ”*Svampsjukdomen är dock inte den primära orsaken till fiskarnas lidande, utan tycks komma som sekundär eller i ett tredje steg efter den utlösande faktorn.*”

Mörrums Kronolaxfiske hade sett ett minskat intresse för vårfiske under de senaste åren före 2014 och beräknade en ekonomisk förlust med en halv till en miljon SEK. Efter det året har sjukdomen eskalerat och många fiskar dör innan de hunnit leka. Man ser en överhängande fara för fritidsfisket. De flesta svenskar känner inte till laxarnas sjukdom, men det gör däremot de initierade, och bland dem sprids ryktet snabbt som vinden, såväl utom som inom landets gränser. Det är därför flera företag i näringen tappar besökare och inkomster. I det längsta gjordes försök att tysta ner verkligheten, men till sist hann den ifatt.

I sin skrift bejublar Sportfiskarna Länsstyrelsernas och Kammarkollegiets krav på att småskalig vattenkraft tvingas söka moderna tillstånd och till att bygga fingaller, fiskvägar, omlöp och att riva ut dammar. Fast i verkligheten är det så att de i första hand vill riva ut dammarna. Jag fortsätter med utdrag ur förordet; ”*När fiskarna kommer tillbaka skapas förutsättningar för sportfiske och fisketurism.*” Då gäller det i första hand att se till att fisken inte dör ut. ”*Runt levande vatten kan samhällen utvecklas där människor trivs och vill bo.*”

Nedanstående bilder visar hur en idyllisk spegeldamm på ett par timmar förvandlas till en sotpipplikanden anläggning, som knappast kan kallas för trivsamt.

Stedalsmöllans damm före utrivning..... och efter.

När Länsstyrelsen i Skåne i september 2014 ombesörjde rivning av dammen vid Stendalsmöllan i Kägleån fördärvades den natursköna spegeldammen och mer än 100 ton sediment sköljdes nerströms och täckte botten på en sträcka av ca 1,5 km och därefter fyllde en baddamm. Bottenfauna förstördes och att den lokala öringstammen försvann. Fastigheten i sitt nuvarande skick är inget attraktivt försäljningsobjekt.

Den vackra vyn på bilden ovan är nästa objekt för länsstyrelsen att radera. Kägleån har sina källor i små vattensamlingar och mossar på Hallandsåsen. För bara ett par decennier sedan skedde på denna ås Rocha Gil-skandalen. Utsläpp av akrylamid förgiftade flera vattendrag. Man undersökte inte om dammens sediment innehöll detta gift före utrivningen. Det är inte heller troligt att den förestående utrivningen kommer att omfatta någon sådan undersökning.

Jag fortsätter citera ur förordet; *”För miljömålet ”Levande sjöar och vattendrag” handlar inte bara om miljö, utan också om människor. Att så är fallet visar den mängd lokala grupper – sportfiskeföreningar, vattenvårdsförbund, byalag, naturskyddsföreningskretsar och älvräddargrupper – som alla kräver miljöåtgärder i sina älvar och vattendrag. För sig själv och för miljön – för jobb, hälsa och välbefinnande.”*

Ägaren till Stendalsmöllan och ca 20 000 andra dammägare har idag ingen som helst känsla av välbefinnande och hälsan är körd i botten. På grund av utpressningsliknande förelägganden väljer många i likhet med ägaren till Stendalsmöllan att avveckla vattenverksamheten. Sömnlösa nätter sänker livskvaliteten hos många dammägare. Orsaken till det är bland annat oron för den framtida ekonomin i spåren efter utredningar och domstolsförhandlingar, ersättningar för skador för tredje part och miljöåtgärder. Det är inga fantastiska EU-miljardbidrag som bekostar detta utan pengarna tas från privatekonomier (ofta ur pensioner).

I ett läge där etablerade fritidsfiskeanläggningar förlorar besökare och får ekonomiska bekymmer uppmanar Sportfiskarna landsbygdsbefolkningen att satsa i just sådana anläggningar då fiskebeståndet är sjukt. Bara en sådan uppmaning är i det läget sjukt. Det krävs stora krafter i försöken att lösa anledningen till sjukdomen om fritidsfiske överhuvudtaget skall ha någon framtid. Till detta måste även fritidsfiskenäringen lämna bidrag. Man har i årtal krävt att enskilda dammägare skall offra förmögenheter, ja om så behövs försättas i konkurs, utan att verksamheten haft någon del i den uppkomna situationen.

Medan länsstyrelsens fiskevårdsenheter är fullt upptagna med att riva ut så många dämmen som möjligt eskalerar sjukdomen, som snarare orsakas i Östersjön än i gamla kvarndammar. Om man halsstarrigt vidhåller sin rivningsiver gentemot kulturhistoriska anläggningar kommer fritidsfiskenäringen att drabbas och kanske vara ett minne blott om 10 år. Om fiskevårdsenheterna istället lade den energin och pengarna på att verkligen försöka hitta den utlösande faktorn till sjukdomen, så finns det väl fortfarande hopp om näringen.

Rapporten avslutas med författarens förhoppning om att den skall beaktas, i såväl framtida rättstillämpning som utarbetande av en ny vattenlagstiftning. Det är min förhoppning att såväl domstolar som lagstiftare noggrant sätter sig in i rapporten med en kritisk granskning, som sätts i relation till fiskars sjukdomsbild. Om man inte snart hittar den utlösande faktorn till fiskdöden och kan åtgärda den, har troligen fisketurismen spelat ut sin roll som en ekonomisk faktor. Annan turism, som söker natursköna omgivningar, finner inget attraktivt i raserade dammar eller uttorkade vattendrag.

En god tanke tenderar att sluta i katastrof om den saknar eftertanke.

Gunnar Olsson, Ugerups Mölla

Den första bilden är försättsbladet till "Rikedomar runt rinnande vatten".

I övrigt tillhör bilderna

Bertil Trobro, "Den fula fisken."

Rosie Göransson, "Den vackra vyn över Stendalsmöllans damm"

De båda sista bilderna tillhör mig själv.